

**Ξεναγηση στην έκθεση «ΚΑΛΛΟΣ
Η Υπέρτατη Ομορφιά», στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης**

Κείμενο, φωτογραφίες Χρήστου Θανόπουλου

Την Παρασκευή 5 Νοεμβρίου 2021 μια ομάδα 10 μελών του Συνδέσμου Συριανών ξεναγήθηκε στην έκθεση «ΚΑΛΛΟΣ – Η Υπέρτατη Ομορφιά» του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (Μ.Κ.Τ.).

Ξεναγός μας, στον συναρπαστικό κόσμο της αρχαίας ελληνικής τέχνης, ήταν η αρχαιολόγος κ. Μεταξία Ρούτση, η οποία το 2002 συμμετείχε στις ανασκαφές του ενός από τα δύο νεκροταφεία της Χαλανδριανής και είχε εντοπίσει το τηγανοειδές σκεύος που κοσμεί μια από τις προθήκες του Αρχαιολογικού Μουσείου της Ερμούπολης, στο Δημαρχιακό Μέγαρο! Η πραγματικά μοναδική έκθεση, βρίθει αρχαιολογικών θησαυρών (300 αντικείμενα 7^{ου} – 1^{ου} αιώνα π.Χ., από 52 μουσεία της Ελλάδος και της Ιταλίας), όταν οι συνήθεις εκθέσεις έχουν το πολύ 150 εκθέματα. Η έκθεση, ιδέα της Προέδρου και Διευθύνουσας Συμβούλου του Μ.Κ.Τ. κ. Σάντρας Μαρινοπούλου, δημιουργήθηκε από τον πρώην Διευθυντή του Μ.Κ.Τ. και νυν Γενικό Διευθυντή του Μουσείου Ακροπόλεως Καθηγητή κ. Νικόλαο Σταμπολίδη, με επιμελητές τον ίδιο και τον επιμελητή Αρχαιοτήτων Δρ. Ιωάννη Φάππα, σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού και τη γενναιόδωρη υποστήριξη της L'Oréal.

Τα εκθέματα προέρχονται από Μουσεία, Συλλογές, Εφορείες Αρχαιοτήτων από όλη την Ελλάδα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ηράκλειο, Ρόδο, Θάσο κ.α.), από την Ιταλία (Φλωρεντία, Νάπολη, Ρώμη, Μπολόνια, Βενετία, Συρακούσες, Κατάνια, Όστια) και το Βατικανό. Τα περισσότερα δεν έχουν παρουσιαστεί εκτός των μουσείων προέλευσής τους. Συγκεντρώθηκαν στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης για να σκιαγραφήσουν το ιδεώδες του Κάλλους. Η αρχαία ελληνική λέξη «κάλλος» σημαίνει «ομορφιά».

Το κάλλος αποτυπώνεται στην έκθεση από μια τεράστια ποικιλία αρχαιοτήτων, όπως: αγάλματα, αγγεία, κάτοπτρα, κοσμήματα, χρηστικά είδη

καλλωπισμού, εργαλεία κόμμωσης, από την αρχαϊκή, κλασική, ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή. Η έκθεση αποτελείται από 10 ενότητες .

Πρώτη ενότητα είναι: **«Το Αρχαϊκό και Κλασικό Κάλλος»**. Η ομορφιά στον υπέρτατο βαθμό είναι ένα ιδεώδες που απασχόλησε την αρχαία ελληνική σκέψη και εκφράστηκε μέσω των επικών ποιητών (7^{ος} -6^{ος} αιώνας π.Χ.) και των φιλοσόφων (5^{ος} -4^{ος} αιώνας π.Χ.), ως συνδυασμός της ελκυστικής φυσικής εμφάνισης και των αρετών της ψυχής.

Διάφορες πτυχές της έννοιας του «κάλλους» δίνουν: η Αφροδίτη (θεά του γυναικείου κάλλους και του έρωτα) και ο Απόλλων (θεός του ανδρικού κάλλους, του φωτός και της μαντικής), η ποιήτρια Σαπφώ, 7^{ος} -6^{ος} αιώνας π.Χ., (από τους πρώτους υμνητές του κάλλους), η Πηνελόπη μπροστά στον αργαλειό της, (αιώνιο σύμβολο ηθικού κάλλους), ο Ηρακλής και το Γήρας (η ακμή και η παρακμή του κάλλους). Εκπληκτικό το γλυπτό της Αφροδίτης απολουομένης από τη Ρόδο (1^{ος} αιώνας π.Χ.)

Πινακίδες Γραμμικής Β περιγράφουν σκευάσματα ομορφιάς και υγείας. Χαρακτηριστικό το λευκό γυναικείο πρόσωπο (λευκή μάσκα) του 13^{ου} αιώνα π.Χ. Μια σειρά γλυπτών της αρχαϊκής και κλασικής περιόδου αποδίδουν την ανθρώπινη μορφή και το ήθος της. Ξεχωρίζει η Κόρη της Ακροπόλεως («Χιώτισσα») και η προτομή γυναίκας από ταφικό μνημείο της Ρόδου.

Στην ενότητα **«Καλλωπισμός»** παρατίθεται μια μοναδική σειρά αντικειμένων καθημερινής χρήσης. Ο Όμηρος περιγράφει στην Ιλιάδα τα στάδια καλλωπισμού της Ήρας. Μετά το λουτρό γίνεται χρήση αρωμάτων και αρωματικών αλοιφών. Ακολουθεί η περιποίηση του προσώπου, του σώματος και της κόμμης (κόμμωση), η ένδυση και ο στολισμός. Το νερό είναι βασικό αγαθό. Σε μελανόμορφη υδρία (530 – 525 π.Χ.) απεικονίζονται 5 γυναίκες σε κρήνη. Υπάρχει αγγείο με σκηνή μυροπωλείου (ζωγράφου Πλουσίου, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Φλωρεντίας). Πολύ εντυπωσιακά τα αρωματοδοχεία σε όλα τα σχήματα και υλικά (γυάλινο, πήλινα, αλαβάστρινο, χάλκινο, πήλινο αμυγδαλόσχημο, σε σχήμα ποδιού, μπότας, αχιβάδας, από φουσητό γυαλί, σφαιρικός αρύβαλλος από φαγεντιανή κ.α.). Εκτίθεται σπάνια παλαιά έκδοση, «Άπαντα του Θεόφραστου» (372-287 π.Χ.), έκδοση Άλδου Μανούτιου, Βενετία, για την παρασκευή και χρήση των αρωμάτων στην αρχαιότητα. Είναι ένας από τους 900 τόμους αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, που έφεραν οι Πόντιοι πρόσφυγες στην Ελλάδα. Παρουσιάζονται επίσης χρυσά κοσμήματα, πυξίδες (κοσμηματοθήκες) διαφόρων ειδών, κάτοπτρα (ξύλινη θήκη κατόπτρου που βρέθηκε στον υδροβιότοπο της Βραυρώνας και το ξύλο έχει μετατραπεί σε φελλό). Χαρακτηριστική η άσπρη πούδρα προσώπου που

μπαίνει σε μολύβδινη θήκη. Χρησιμοποιήθηκε ο κινναβαρίτης για βαφή του προσώπου. Παρατίθενται διάφορα είδη κομμώσεων.

Από την Αφροδίτη της Κνίδου του Πραξιτέλη προήλθε η «κνιδιακή» κόμμωση (μαζεμένα μαλλιά με κότσο πίσω). Η κόμμωση «λαμπεδόν» θυμίζει αναμμένη λαμπάδα (κότσοι ψηλά και κρέμονται αφέλειες). Το επίνητρο είναι ένα εργαλείο κεραμικό που στήριζαν οι γυναίκες στον μηρό για το ξάσιμο του μαλλιού, πριν μπει στη ρόκα.

Το «**Κάλλος θνητών**» συναντάται σε κάθε ηλικία. Πασίγνωστοι για την ομορφιά τους από την αρχαιότητα οι μυθικοί Άδωνις, Ωραία Ελένη, αλλά και ο Μέγας Αλέξανδρος (σε πρωτότυπο πορτραίτο του Λεωχάρους αφιερωμένο στην Ακρόπολη, μετά τη μάχη της Χαιρώνειας το 338 π.Χ.) και πλήθος ανώνυμων θνητών.

«**Καλοί και Καλές**» είναι έπαινοι που εξυμνούν το ανδρικό κάλλος (αθλητών, πολεμιστών) και το γυναικείο κάλλος (εταιρών, γυναικών του σπιτιού), μέσα από επιγραφές σε αγγεία, λίθινα αρχιτεκτονικά μέλη, κ.α.)

Στην ενότητα «**Αθλητικό κάλλος**» παρουσιάζονται κεφαλές στεφανωμένων αθλητών, παραστάσεις γυμνασίου (από αρχαϊκή βάση Κούρου), χάλκινο αγαλμάτιο αθλήτριας από τη Δωδώνη, αθλητικά σύνεργα όπως οι σπλεγγίδες και οι αρύβαλλοι με αρωματικά έλαια. Εξυμνείται η σωματική δύναμη και το ψυχικό σθένος, που οδηγούν στην ευγενή άμιλλα και τα θαυμαστά επιτεύγματα του αθλητή στο στίβο.

Στο «**Ηρωικό κάλλος**» προβάλλεται ο ηρωισμός και η αυτοθυσία, σε καιρό πολέμου ή ειρήνης, για το κοινό καλό, σε συνδυασμό με την ομορφιά. Ο Ηρακλής, ο Αχιλλέας (σε παράσταση ερυθρόμορφου αμφορέα, 400-375 π.Χ. Μουσεία Βατικανού), ο Μελέαγρος, η περίφημη-πανέμορφη κυνηγός Αταλάντη, οι πολεμίστριες Αμαζόνες, αλλά και οπλίτες.

«**Ωραίοι ώροι**». Ωραίοι είναι οι νέοι που είναι καλοί στην εποχή τους (ώρα), δηλαδή βρίσκονται στην ώρα τους, στο αποκορύφωμα της νεότητάς τους. Άωροι είναι αυτοί που η μοίρα τους πήρε πριν φτάσουν στο σημείο αυτό της ζωής τους. Αντιπαρατίθενται η αρχαϊκή επιτύμβια στήλη ενός νέου από το Ακραιφνιο Βοιωτίας και η κλασική επιτύμβια στήλη νέας από την Καλλικράτεια Χαλκιδικής.

«**Καλλιστεία Θεοτήτων**». Στο διαγωνισμό ομορφιάς μεταξύ Αφροδίτης, Αθηνάς, Ήρας με κριτή τον πρίγκιπα της Τροίας Πάρι, το μήλο-έπαθλο δίδεται «τῇ καλλίστῃ», δηλαδή στην ομορφότερη που είναι η Αφροδίτη, μαζί με την υπόσχεση να χαρίσει στον Πάρι την ωραιότερη θνητή, δηλαδή τη βασίλισσα της Σπάρτης Ωραία Ελένη. Οι υπέροχες προτομές της Ήρας και της Αφροδίτης προέρχονται από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο,

ενώ το ρωμαϊκό αντίγραφο της Αθηνάς Λημνίας προέρχεται από το Αρχαιολογικό Μουσείο της Μπολόνια.

«Αρπαγές κάλλους και συνευρέσεις». Η ομορφιά ωραίων ανθρώπων σαγηνεύει θεούς και ήρωες και τους ωθεί να τους καταδιώξουν για να συνευρεθούν μαζί τους ή να τους έχουν για πάντα μαζί τους. Τέτοιες περιπτώσεις περιγράφουν οι μύθοι Δία-Γανυμήδη, Δία (μεταμορφωμένου σε κύκνο)-Λήδας και Θησέα-Αντιόπης. Το γλυπτό στην τελευταία περίπτωση προέρχεται από το δυτικό αέτωμα του Δαφνηφόρου Απόλλωνα στην Ερέτρια και περιγράφει την αρπαγή της βασίλισσας των Αμαζόνων Αντιόπης από το βασιλιά της Αθήνας Θησέα, που είχε εκστρατεύσει στη Θεμίσκυρα της Θράκης. Πιθανώς έργο του Αθηναίου γλύπτη Αντήνορα, β' μισό του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

«Θεϊκό κάλλος». Η ομορφιά είναι θεϊκής προέλευσης. Κάθε θεός έχει το δικό του χαρακτηριστικό γνώρισμα και έτσι αποδίδεται στα έργα των καλλιτεχνών της αρχαιότητας. Ο Δίας έχει μεγαλοπρέπεια, η Ήρα σοβαρότητα, η Αφροδίτη ομορφιά, η Αθηνά σοφία και σοβαρότητα, ο Άρης τη δύναμη, ο Ποσειδώνας τη δύναμη της φύσης, ο Απόλλων την ομορφιά και τη γαλήνη, η Άρτεμις την αυστηρότητα. Την κλασική εποχή τα πρόσωπα των αγαλμάτων αποκτούν συναισθήματα. Ξεχωρίζουν οι κεφαλές επιτύμβιων γλυπτών του Διονύσου (Θάσος) και του Απόλλωνα-Ηλίου (Ρόδος). Συγκλονιστική η κεφαλή γυναίκας από τη Ρόδο (4^{ος} αιώνας π.Χ.) που θυμίζει Pietά της Αναγέννησης.

Στην τελευταία ενότητα **«Δαιμονικό κάλλος»** παρουσιάζονται μιξογενή όντα όπως η Σφίγγα, η Μέδουσα Γοργώ, η Σκύλλα, οι Σάτυροι, που αρχικά η τέχνη τους έδινε άγρια-άσχημη όψη, αλλά με το πέρασμα των χρόνων εξανθρωπίστηκαν και απέκτησαν ομορφιά. Οι σφίγγες ήταν φρουροί νεκροταφείων ή ιερών. Εδώ παρουσιάζεται η πανέμορφη σφίγγα του Θέρμου και η μοναδική σφίγγα της Αμφίπολης (από το ταφικό μνημείο-ηρώο του Ηφαιστίωνα, επιστήθιου φίλου του Μ. Αλεξάνδρου, το υπέρθυρο του οποίου φυλασσόταν από ζεύγος σφιγγών, λόφος Καστά, Αμφίπολη, 325 π.Χ.) Το κεφάλι της σφίγγας από την Αμφίπολη, φέρει πόλο (καπέλο) στο κεφάλι και λεπτή ταινία στην κόμμωση. Υπέροχες οι Σκύλλες της Όστια και της Ελεύθερνας. Μοναδικός ο Έρωτας της Βενετίας που τεντώνει το τόξο του (ρωμαϊκό αντίγραφο από πρωτότυπο γλυπτό του Λυσίππου, 335 π.Χ.). Εντυπωσιακός και ο τρόπος μεταφοράς του. Το κιβώτιο με τον Έρωτα φορτώθηκε σε γόνδολα, διέσχισε τα κανάλια της Βενετίας και οδηγήθηκε στο αεροδρόμιο, για να καταλήξει στην Αθήνα! Ο Ησίοδος στην «Κοσμογονία» περιγράφει ότι από τη σύζευξη της Νύκτας και του Χάους προέκυψε ο Έρωτας. Ο έρωτας άλλωστε είναι η κινητήρια δύναμη για την οικογένεια, το επάγγελμα, για τη ζωή εν γένει.

Η έκθεση ΚΑΛΛΟΣ θα διαρκέσει έως τις 16 Ιανουαρίου 2022. Δυστυχώς δεν επιτρέπεται η λήψη φωτογραφιών. Είναι μια μοναδική έκθεση, που οι φιλότεχνοι και όχι μόνο, δεν πρέπει με τίποτα να χάσουν!

Βιβλιογραφία

- 1) <https://cycladic.gr> ΚΑΛΛΟΣ. Η Υπέρτατη Ομορφιά
- 2) Ξενάγηση της αρχαιολόγου κ. Μεταξίας Ρούτση στην έκθεση «ΚΑΛΛΟΣ, Η Υπέρτατη Ομορφιά», Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης

